

Herning
Kommune

Overgreb

Handleplan for Skalmejegården

Center for Børn og Forebyggelse
Center for Børn og Læring
2014

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	3
2. Definitioner af seksualitet, seksuelle overgreb og vold	4
3. Tegn og signaler på seksuelle overgreb og vold – Hvad skal jeg se efter?	6
4. Overgreb. Handleplan for institutioner i Center for Børn og Læring	9
5. Skærpet underretningspligt	11
6. Underretning – hvordan?	11
7. Institutionens værdigrundlag som baggrund for politikken	12
8. Formål med politikken	12
9. Målgruppe	12
10. Faglig viden om tilgange til børn og unges seksualitet	12
11. Faglig viden om forebyggelse og opsporing af overgreb mod børn og unge	13
12. Strategi for implementering og opfølgning	13
13. Inddragelse af børn og forældre	13
14. Henvisning til relevante links og litteratur	14

---

1. Indledning

Børn og unge har brug for en god og tryk opvækst. Derfor har alle, der arbejder med børn og unge – både lovgivningsmæssigt og moralsk - en særlig pligt til at opfange signaler på, at der kan være tale om overgreb – og til at tage ansvar og handle i situationer, der vækker bekymring.

Nærværende handleplan er opdelt i afsnit, der er konkret anvisende i forhold til medarbejdere samt afsnit, der understøtter institutionernes arbejde med politikker og egne handleplaner i forhold til overgreb. Betegnelse institutioner omfatter såvel skoler som dagtilbud.

I handleplanen forstås ”overgreb” både som vold og seksuelle overgreb.

Det er ønsket, at handleplanen kan være hjælp og inspiration til medarbejdere på institutionerne i det daglige arbejde.

Center for Børn og Forebyggelse
Center for Børn og Læring
2014

---

2. Definition af seksualitet, seksuelle overgreb og vold

Definition af seksualitet, seksuelle overgreb og vold har betydning for, hvordan der arbejdes med forebyggelse, opsporing og håndtering af seksuelle overgreb og vold og hvordan institutionerne udformer institutionens politik på området.

Seksualitet, seksuelle overgreb og vold kan defineres på følgende måde:

Definition af seksualitet

” Seksualitet er en integreret del af ethvert menneskes personlighed. Den er et basalt behov, og et aspekt af det at være menneske, som ikke kan adskilles fra andre aspekter i livet.

Seksualitet er ikke synonymt med samleje. Det handler ikke om, hvorvidt i har orgasme eller ej, endelig er det ikke summen af vort erotiske liv. Dette kan være en del af vor seksualitet, men behøver ikke være det. Seksualitet er så meget mere. Det er, hvad der driver os til at søge kærlighed, varme og intimitet. Den bliver udtrykt i den måde, vi føler, bevæger os på, rører ved og bliver rørt ved. Det er ligeså meget dette at være sensuel, som at være seksuel. Seksualitet har indflydelse på vor tanker, følelser, handlinger og samhandlinger og derved på vore mentale og fysiske helse. Og da helse er en fundamental menneskeret, så må også seksuel helse være en basal menneskeret.”

Kilde: T. Iangfeldt & M. Porter (1986): Sexuality and Family Planning. Report of a consultation and research findings. WHO

Definition af seksuelle overgreb

- “
- Den voksne udnytter barnets tillid.
  - Det seksuelle overgreb krænker barnets integritet.
  - Det er en handling, som barnet ikke kan forstå eller misforstår, og som barnet ikke er modent til at give samtykke til
  - Det seksuelle overgreb er udtryk for den voksnes behov og på den voksnes betingelser, eller er et udtryk for børn og unge, der udsætter andre børn og unge for seksuelt grænseoverskridende adfærd.
  - Det er en handling, som overskrider samfundets lovgivning og den almindelige moral.”

Kilde: SISO, inspireret af Kempe, 1978

Definition af vold

”Vold er en handling eller trussel, der – uanset formålet – er egnet til/eller krænker en anden persons integritet, eller som skræmmer, smerter eller skader personen – uanset om personen er et

---

barn eller en voksen. Volden kan både være bevidst handling eller en handling, der sker i affekt. Handlingen overskrider endvidere samfundets love og normer.

Uanset typen af vold, der begås mod et barn, så er der tale om, at barnet udsættes for en adfærd fra forældrene eller andre med en magtrelation til barnet, som er ødelæggende for, eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede hos barnet. Enhver form for vold bringer barnets udvikling og sundhed i fare. Vold er udtryk for, at barnet ikke frivilligt indgår i den handling, der begås mod barnet.

Psykisk vold kan beskrives som følelsesmæssig afvisning, trusler om at blive forladt, trusler om straf, indespærring eller andet tilsvarende, eller om en generelt nedværdigende behandling. Manglende stimulering og at forhindre børns skolegang eller fritidsinteresser er ligeledes eksempler på psykisk vold.

Fysisk vold kan beskrives som korporlig afstraffelse, slag eller anden form for straf, hvor barnet rammes direkte på kroppen.

Vold omfatter også, når børn er vidne til vold, for eksempel mod en forælder eller søskende.”

Kilde: Socialstyrelsen

3. Mulige tegn og reaktioner – hvad skal jeg se efter?

Det er skadeligt for børn og unge, at blive udsat for vold og seksuelle overgreb, derfor er det vigtigt, at fagpersoner så tidligt som muligt opsporer og handler, hvis der er mistanke eller viden om, at børn og unge udsættes for overgreb. Tidlig opsporing er en del af den sekundære forebyggelse. Det er ofte gennem barnet selv, man får viden eller mistanke om overgreb, og selvom det sjældent er muligt umiddelbart at få be- eller afkræftet mistanken, er det vigtigt, at man som fagperson har faglig viden om de mulige tegn og reaktioner barnet kan udvise.

Seksuelle overgreb og vold mod børn og unge er ofte omgærdet af tavshed og hemmeligholdelse og kan foregå gennem længere tid, uden at omgivelserne får kendskab til det. Det kan således være en vanskelig og kompleks opgave at opspore overgreb mod børn og unge.

Det er sjældent muligt umiddelbart at få be- eller afkræftet en mistanke, og som fagperson står man derfor ofte med tvivl, usikkerhed, uvished og uden dokumentation for, om overgrebet har fundet sted. Det er ofte gennem barnet, at man får viden eller mistanke om overgreb. Barnet udviser måske nogle tegn og reaktioner eller kommer med nogle udsagn om overgreb. Barnet har brug for, at et andet menneske aktivt og engageret reagerer og tager initiativ i forhold til de udsagn, barnet kommer med, eller de tegn og reaktioner, barnet udviser. Som fagperson er det derfor vigtigt, at man dels har en faglig viden om de mulige tegn og reaktioner, som et barn kan udvise, dels har en viden om de processer, der ligger bag afdækningen af et overgreb, for såvel fagpersonen som barnet.

Børns tegn og reaktioner på overgreb er komplekse, flertydige og multifaktorielle. Der kan indgå både somatiske, psykiske og sociale aspekter i et barns bekymrende adfærd eller mistrivsel. Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på, at tegn på mistrivsel ikke nødvendigvis er ensbetydende med tegn på overgreb. Tegn på mistrivsel kan fx også vise sig ved andre belastende oplevelser i barnets tilværelse som fx skilsmisse, et nært familiemedlems sygdom eller død eller skoleproblemer. Manglende trivsel kan også være tegn på andre former for omsorgssvigt, ligesom det kan være udtryk for, at barnet ikke får dækket sine fundamentale udviklingsbehov.

Derfor er det hverken muligt eller hensigtsmæssigt at udarbejde en facitliste, der rummer tegn og reaktioner, som kan bruges som tjekliste, når man har en mistanke og er i tvivl. **Beskrivelsen af mulige tegn og reaktioner skal derfor læses som opmærksomhedspunkter.** Den faglige viden om tegn og reaktioner skal altid sættes i forhold til den viden, man har om det konkrete barn og dets familie. Hvor gammelt er barnet? Hvor modent er barnet? Hvordan er barnets livsvilkår, og i hvilken kontekst kommer barnets mistrivsel eller bekymrede adfærd til udtryk? Hvad er konkret observeret, og hvad har barnet eventuelt selv konkret givet udtryk for?

Fysiske tegn

Småbørn

- Rødmen, irritation omkring kønsorganer, skede- og endetarmsåbning
- Smerte, kløe, udslæt omkring kønsorganer, skede- og endetarmsåbning
- Vaginal blødning, blødning fra kønsorganer og endetarmsåbning
- Blærebetændelse, skedekatar

Mellemstore børn

Mellemstore børn vil udvise de samme fysiske tegn og symptomer som småbørn.

Herudover:

- Psykosomatiske klager over smerter i underlivet, hovedpine, mavepine m.m.
- Vanskeligheder med kropslig kontakt, berøring

- Blod i underbukserne
- Have svært ved at gå eller sidde
- Mave- og fordøjelsesvanskeligheder
- Klager over utilpashed
- Stoppe ting/objekter op i skede og endetarmsåbning
- Ufrivillig vandladning, encoprese
- Revner i mundvige, sår i munden
- Pådragelse af seksuelt overførte sygdomme
- Synkebesvær, ubehag ift. Bestemte fødevarer
- Usædvanlig kropslugt (sæd)
- Følger ikke normal vækstkurve

- Mangelfuld eller overdreven personlig hygiejne

Teenagere

Teenagere vil udvise de samme tegn og symptomer som småbørn og mellemstore børn.

Herudover:

- Tidlig seksuel aktivitet
- Tidlig graviditet og abort
- Forsøg på at tilbageholde/skjule fysisk udvikling

Psykiske tegn

Småbørn

- Humørsvingninger
- Tristhed
- Angst
- Uforklarlig gråd, skrigeture
- Mærkeligt, bange for at falde i søvn
- Udvide ligegyldighed, robot-lignende adfærd
- Ensomhedsfølelse
- Isolation
- Reagerer ikke på opfordring på kontakt, trækker sig ind i sig selv/i en skal
- Mistillid til voksne
- Utryk tilknytning
- Dissociation
- Ukritisk i kontakten til andre

Mellemstore børn

Mellemstore børn vil udvise de samme tegn og symptomer som småbørn.

Herudover:

- Lav selvfølelse
- Magtesløshed
- Apati
- Skyldfølelse
- Skamfølelse
- Begyndende depression
- Indadvendthed

Teenagere

Teenagere vil udvise de samme psykiske tegn og symptomer som småbørn og mellemstore børn.

Herudover:

- Depression
- Mistillid til andre
- Manglende identitetsfølelse
- Forvirret omkring kønsidentitet
- Forøget skyld- og skamfølelse

Sociale og adfærdsmæssige tegn

Småbørn

Mellemstore børn

- Ændring i adfærd
- Seksualiseret adfærd
- Overdreven/tvangspræget onani
- Usædvanlig interesse i og viden om seksualitet ud over alders og udviklingsmæssigt niveau
- Koncentrationsvanskeligheder fx ved leg og samvær med andre
- Leg med dukker, hvor seksuelle overgreb illustreres
- Regredierende adfærd, babysprog
- Udadreagerende, aggressiv adfærd, sparke, slå, bide
- Hyperaktivitet
- Frustration og vrede
- Frygt for og modvilje mod bestemt personer eller steder
- Umotiveret gråd
- Tavshed
- Påførelse af selvforskyldt smerte, banke hovedet ind i ting, trække i hår, skære i sin krop

Mellemstore børn vil udvise de samme sociale tegn og symptomer som småbørn.

Herudover:

- Indlæringsvanskeligheder, manglende koncentration
- Udvide voksen seksuel adfærd, gå forførende, flirtende
- Påfaldende påklædning
- Manglende blufærdighed eller overdreven blufærdighed ift. Egen krop og i relation til omgivelserne
- Begyndende selvdestruktiv adfærd
- Tab af kompetencer
- Begyndende udvikling af beskyttelsesstrategier for at undgå seksuelle overgreb eller afsløring heraf
- Mobning
- Begyndende selvmordstanker

Teenagere

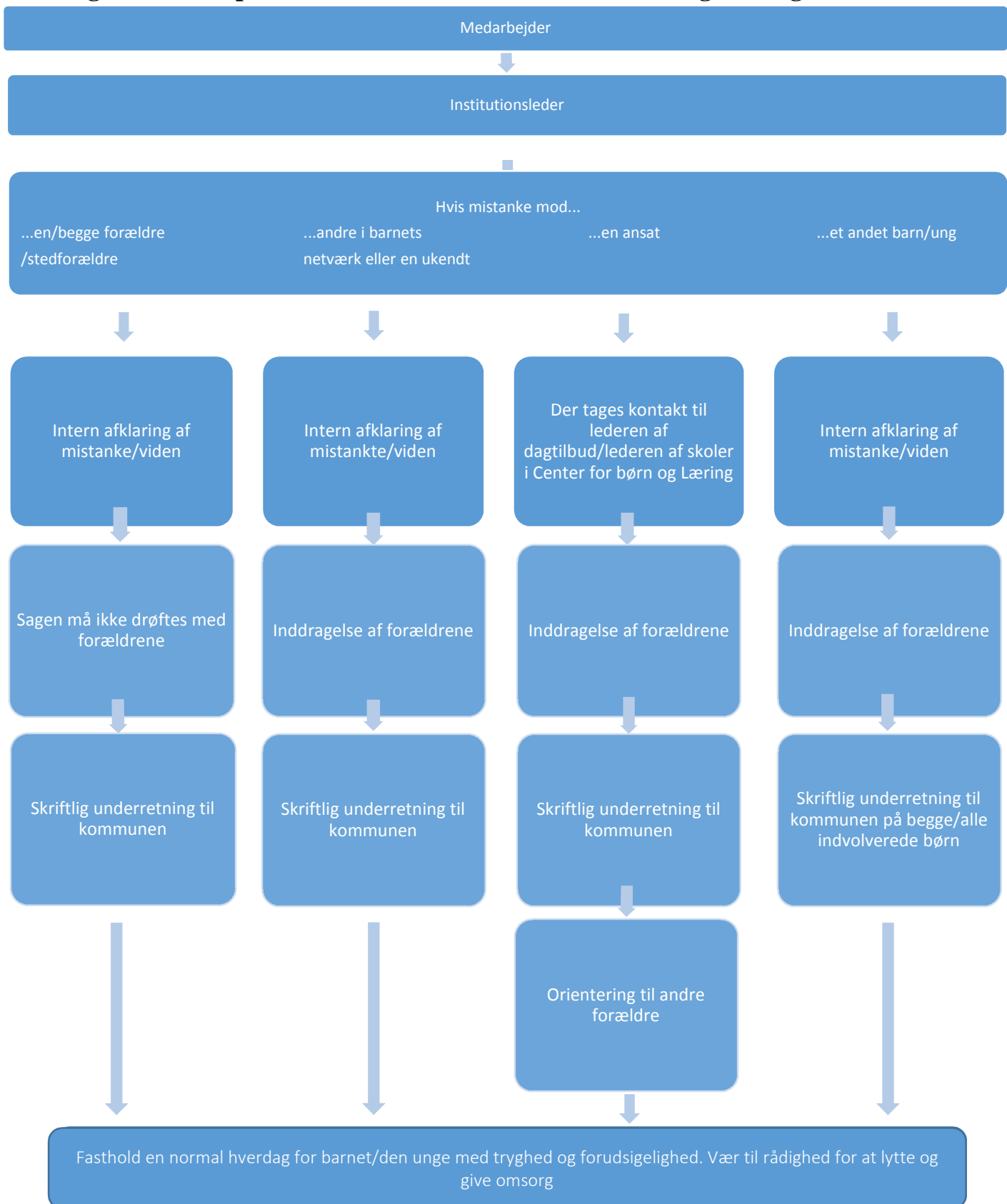
Teenagere vil udvise de samme tegn og symptomer som småbørn og mellemstore børn.

Herudover:

- Selvskadende adfærd, cutting, selvmordstanker og -forsøg
- Spiseforstyrrelser
- Alkohol- og stofmisbrug
- Udvide pseudomodenhed
- Hemmelighedsfulde, skamfulde
- Udvikling af specielt kropssprog, kropsholdning

4. Overgreb. Handleplan for institutioner i Center for Børn og Læring

---

Sagen kan evt. forelægges/drøftes i Teamet for vold og andre overgreb, med henblik på afklaring af usikkerhed i forhold til, om det er en sag, der er alvorlig/ikke så alvorlig. Og derudover gives sparring/støtte til, hvad der kan være brug for fremadrettet.

I sager, hvor det er helt oplagt, at der er begået en eller anden form for overgreb (eksempelvis tydelige blå mærker, brækket arm etc.) kører sagen normalt uden om Teamet for vold og andre overgreb. (Se "Truede børn" s 9-11).

Generelt er det vigtigt, at man er meget omhyggelig med at dokumentere observationer ved mistriksel eller mistanke om overgreb.

5. Skærpet underretningspligt

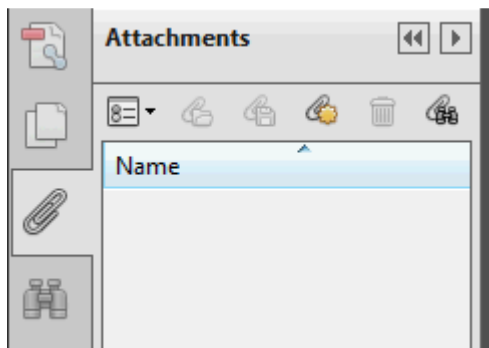
Alle borgere har pligt til at underrette kommunen, hvis de får kendskab til vanrøgt, alvorlig misrøgt eller nedværdigende behandling af et barn (Lov om social service, kapitel 27, §§ 153 og 154).

Af § 153 i Lov om social service, fremgår det, at offentligt ansatte, der arbejder med børn og unge, har særlig pligt til at være opmærksomme på, hvordan børn og unge trives (skærpet underretningspligt), og man her hermed også pligt til at kontakte den relevante myndighed (Børne- og Familie-rådgivningen) når og hvis man har en formodning om, at et barn har behov for særlig støtte eller har været udsat for overgreb.

6. Underretning – hvordan?

1. Gå på Herning.dk (Internet Explorer er bedre end Google Chrome)
2. Søg på "Underretning" i søgefelt
3. Vælg "Mistanke om svigt eller socialt bedrageri"
4. Vælg "Meld din bekymring om udsatte børn og unge" under Selvbetjening
5. Ved "Vil du sende indberetningen digitalt?" vælg "Ja"
6. Ved "Vil du logge på og få udfyldt med CPR/CVR oplysninger?" - vælg "Nej, jeg udfylder selv" (ingen brug af Nemid)
7. Udfyld felter i skema
8. Under "Ønsker underretteren at være anonym" vælger du "Nej"
9. Under underskrift og adresse påfører du dine oplysninger som professionel person
10. Scroll op i toppen af skema og vælg "Indsend til kommunen"

Hvis du har brug for at vedhæfte bilag, så kan du i venstre side se en klips. Den klikker du på. Derefter klikker du på klipsen med det gule mærke.

---

7. Institutionens værdigrundlag som baggrund for politikken

Institutionernes værdigrundlag tager afsæt i Herning Kommunes værdigrundlag.

Værdigrundlaget medvirker til at synliggøre, hvilken tilgang og praksis, der kendetegner institutionen.

Værdierne afspejler institutionens leveregler. Det er derfor vigtigt, at både børn, unge, medarbejdere, forældre og samarbejdspartnere har kendskab til værdierne.

Det er væsentligt, at der tages stilling til omgangsformer og -tone mellem børn/børn, børn/voksne, voksne/voksne og voksne/børn. Ligesom det er vigtigt at forholde sig til påklædning, sprogbrug, samvær og grænser m.v.

8. Formål med politikken

Politikkens overordnede formål er at sætte fokus på og skabe dialog om forebyggelse og tidlig opsporing af overgreb mod børn og unge i Center for Børn og Lærings institutioner samt forebygge, at børn og unge udsættes for overgreb.

Formålet er endvidere at tydeliggøre og nedskrive retningslinjer ved mistanke om overgreb mod børn og unge, og hvorledes der skal arbejdes fremadrettet med forebyggelse og tidlig opsporing. Formålet er ligeledes at understøtte børnenes/de unges udvikling af en sund seksualitet.

9. Målgruppe

Handleplanen er rettet mod medarbejdere, som er ansat i institutioner i Center for Børn og Læring.

Politikken er rettet mod:

- Børn/unge
- Medarbejdere
- Forældre
- Samarbejdspartnere.

10. Faglig viden om tilgange til børn og unges seksualitet

En af institutionens væsentligste opgaver er at understøtte børn og unge i en sund og god udvikling. Derfor er det centralt, at der hos personalet er en stor faglig viden om seksualitet og overgreb, og hvordan overgreb kan påvirke barnet/den unges udvikling.

---

11. Faglig viden om forebyggelse og opsporing af overgreb mod børn og unge

Forebyggelse af overgreb forudsætter kontinuerlig dialog med børn og unge. Børnene/de unge skal sikres den fornødne viden og støtte til at lære at sætte grænser/sige fra. Det er medarbejdernes ansvar, ud fra deres faglige kompetencer, at beskytte og hjælpe børnene og de unge.

Det er væsentligt, at medarbejderne besidder faglig viden om mulige tegn og reaktioner, man skal være opmærksom på, når det drejer sig om overgreb. Den faglige viden skal samtidig rumme et barne-/ungeperspektiv for at sikre, at signaler ses og forstås i relation til den konkrete sammenhæng, som barnet/den unge indgår i samt barnets/den unges samlede livsvilkår.

Det kræver, at man som fagperson stiller sig til rådighed for børnene/de unge og med nærvær signalerer, at her en voksen, man kan stole på vil hjælpe én, og som man kan betro sig til.

Det faglige arbejde med forebyggelse og tidlig opsporing af overgreb, forudsætter også et trygt arbejdsmiljø, hvor man kan tale åbent med hinanden om tvivl, overvejelser og mistanker, og hvor der løbende er drøftelser og dialog om dette i personalegruppen.

12. Strategi for implementering og opfølgning

Handleplanen i forhold til overgreb med tilhørende politik indgår i institutionernes demokratiske proces: Drøftes/behandles i MED-systemet.

Denne handleplan er tilgængelig på institutionerne inden sommer 15. I løbet af foråret 15 arbejder institutionerne med planen, herunder drøfter politikker. Handleplanen er fuldt implementeret på de respektive institutioner inden sommer 15.

13. Inddragelse af forældre

Arbejdet med politik til forebyggelse og opsporing af overgreb er tæt forbundet med institutionens værdier og den daglige pædagogik.

Det er vigtigt og naturligt, at forældre inddrages via institutionens forældrebestyrelse.

---

14. Henvisning til relevante links og litteratur

Herning kommunes beredskabsplan: ”Truede børn - hvad gør jeg”?

www.herning.dk

www.socialstyrelsen.dk/børn-og-unge/overgreb

www.socialstyrelsen.dk/viso

herunder findes:

- *Dialogspillet – forebyggelse af seksuelle overgreb mod døgnanbragte børn og unge*. Servicestyrelsen 2011

<http://www.socialstyrelsen.dk/viso/seksuelle-overgreb/faglitteratur-seksuelle-overgreb>

her finder du bl.a. følgende:

- Politik til forebyggelse og opsporing af overgreb mod børn og unge på anbringelsessteder
- Den professionelle tvivl. Tegn og reaktioner på seksuelle overgreb mod børn og unge. Et fagligt vejledningsmateriale. SISO dec. 2010.
- Egert, Søren: Se barnet og forældrene i øjnene. Et svigtet barn udsender signaler, som ikke altid bliver opfanget. Vera. - Nr. 51, 2010.
- Søren Egert, interview med Kari Killén. I anledning af den norske klinikers bog "Barndommen varer i generationer. Forebyggelse af omsorgssvigt"
- Stevnhøj, Anna Louise og Søren Gundelach: Doktorleg i børnehaven. Kortlægning af børnehavnens seksuelle leg og adfærd samt samarbejde med forældre. UdviklingsForum marts 2011
- Stevnhøj, Anna Louise: Børn og seksualitet. Om børns seksuelle udvikling, adfærd og leg samt om seksuelle overgreb. Til professionelle og forældre. Børns Vilkår, 2008
- Stevnhøj, Anna Louise: Må man lege doktor? Bogen er ment som en guide til forældre – hvad er normalt? Hvordan skal man sætte grænser? Og hvordan skal man forholde sig og reagere i forhold til barnets seksualitet? FADLs forlag, Maj 2014,
- Zeuthen, Katrine Egede: Kærlighed og overlevelse. Barneseksualitet og seksuelle traumer. Akademisk 2009

SISO telefonrådgivning for fagfolk, pårørende, børn og unge:

Tlf. 2077 1120,

mandag – onsdag kl. 9.30-15:00

torsdag kl. 9:30-18:00

fredag kl. 9:30-13:00